

ХАРАКТЕРИСТИКА ФЛОРИСТИЧНОГО Й ФАУНІСТИЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ ПЕРСПЕКТИВНОГО РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ “СЕРЕДНЄ ПОБУЖЖЯ”

*В.М. Воловик, к. з. н., доцент,
Вінницький державний педуніверситет ім. М. Коцюбинського
О.В. Мудрак, к. з. н., докторант НАУ*

В статті подано характеристику флористичного й фауністичного різноманіття перспективного регіонального ландшафтного парку “Середнє Побужжя” в межах регіону Східне Поділля.

Актуальність теми. Негативні зміни навколишнього природного середовища зумовлені значним антропогенним навантаженням, призвели до зменшення біологічного (генетичного, популяційно-видового, флористичного, ценотичного, екосистемного) різноманіття. Це супроводжується фрагментацією рослинного покриву, яка відбувається внаслідок його знищення, виснажливого користування, дії негативних факторів, загибелі від зміни умов існування. Цей процес веде до збіднення генетичного різноманіття (зниження генетичної мінливості, зменшення ймовірності обміну генетичної речовини), зміни форм організації організмів різних видів, перешкоджає міграції і розселенню живих організмів, ізолюючи невеликі по численності популяції одна від одної, зменшуючи їх гетерозиготність і можливість самовідновлення.

Живі організми, які існують на певних ландшафтах, у процесі еволюційного розвитку пристосувалися до відповідних життєвих умов, не можуть за відносно короткий строк змінити свій спосіб життя, будову, поведінку, об’єкти (способи) живлення, а тому без допомоги людини приречені на вимирання. Зникнення певних видів рослин і тварин, як і утворення нових – це постійний еволюційний процес, але темпи природного вимирання суттєво незначні у порівнянні з темпами знищення їх людиною і процес утворення нових видів не може постійно компенсувати ці втрати. Швидке збіднення флори і фауни та деградація певних видів ландшафту стає очевидним не тільки вченим (науковцям), але й прогресивній громадськості, тому, щоб запобігти їх зникненню, необхідно охороняти (розширювати) елементи екомережі.

Одним з елементів регіональної екомережі має стати перспективний регіональний ландшафтний парк “Середнє Побужжя”. Збереження заповідних (природних, антропогенно-змієних) територій і об’єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ), розвиток і вдосконалення екологічної мережі, створення системи менеджменту для неї з метою охорони генофонду рослинного і тваринного світу та розробка наукових основ раціонального природокористування повинні стати пріоритетним напрямком заповідної справи на Поділлі.

Матеріали й методи досліджень. На основі картографічних матеріалів, архівних, фондівих й літературних джерел, практичного (натурного обстеження) й структурно-біологічного моніторингу природних, природно-антропогенних і антропогенних екосистем досліджуваної території, каталогу, довідників, визначників рослин і тварин, складених геоботанічних описів і польових щоденників пропонується створення регіонального ландшафтного парку “Середнє Побужжя”.

Основні *методи досліджень* – аналітичні, описові, порівняльні, експедиційні, біоіндикаційні, статистичні, польові, картографічні, моніторингу.

Перспективний регіональний ландшафтний парк пропонується створити в центральній (середній) частині басейну річки Південний Буг в межах Вінницької області (від с. Сутиски Тиврівського району до с. Райгород Немирівського району).

Предмет дослідження: існуючі та перспективні природно-заповідні об’єкти і території (натуральні й антропогенні) з популяційно-видовим, флористичним, ценотичним, агрофітоценотичним, фауністичним, екосистемним різноманіттям Тиврівського, Немирівського й Тульчинського районів Вінницької області.

Загальна характеристика рослинності регіону

В минулому значна частина території перспективного регіонального ландшафтного парку “Середнє Побужжя” була вкрита лісами: про що свідчить переважання тут лісових ґрунтів – ясно-сірих і сірих опідзолених, темно-сірих опідзолених та дерново-підзолистих. В наш час ліси займають близько однієї третини площі досліджуваного регіону. В лісах домінують представники неморальної флори, субдомінантами виступають рослини бореальної флори (субори) подекуди зустрічаються вільшняки. Серед лісових масивів тут виділяють: груди, в яких переважають дуби та граби, діброви – з переважанням дуба, сугрудки – дубово-березові гаї, субори – насадження сосни й дуба (сосна та ялина в регіоні трапляються переважно у штучних насадженнях) та вільшняки, які зустрічають на заболочених й перезволожених ділянках [5, 9].

Степова рослинність збереглася на схилах ярів, балок, специфічних гранітних відслонень. Вона має лучно-степовий характер (типова для лісостепової зони).

Луки займають 11,7% площі досліджуваного регіону, найбільше вони поширені в заплавах р. Південний Буг та її приток, надзаплавних терасах і по днищах балок.

Водно-болотна рослинність приурочена до заплави р. Південний Буг, його русла та приток. В якій виділяють декілька поясів мезофітів, гігрофітів, гідрофітів та гідатофітів.

Рослинний покрив

Сучасний рослинний покрив території формують представники бореальної (тайгової), неморальної (широколистих лісів), понтичної (степової) флори. Зустрічаються тут також рідкісні ендемічні та реліктові види [1, 12, 15].

До бореальних елементів флори належать: веснівка дволиста (*Maianthemum bifolium* L.), жимолость пухнаста (*Lonicera xylosteum* L.), квасениця звичайна (*Oxalis acetosella* L.), купина лікарська (*Solidago virgaurea* L.), мітлиця тонка (*Agrostis tenuis* Sibth.), орляк звичайний (*Pteridium aquilinum* Kuhn.), сосна звичайна (*Pinus silvestris* L.), ялина (смерека) європейська (*Picea abies* (L.) *excelsa* Link) та інші [12].

Серед неморальних видів поширені: бруслина бородавчаста (*Evonymus verrucosa* Scop.) і б. європейська (*E. europaea* L.), граб звичайний (*Carpinus betulus* L.), груша звичайна (*Pyrus communis* L.), дуб звичайний (черешчатий) (*Quercus robur* L.), клен польовий (*Acer campestre* L.), липа серцелиста *Tilia cordata* Mill.), ліщина (*Corylus avellana* L.), яблуня лісова (*Malus silvestris* Mill.), явір (*Acer pseudoplatanus* L.), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.), медунка темна (*Pulmonaria obscura* Dumort.), осока волосиста (*Carex pilosa* Scop.), скополія карніолійська (*Scopolia carniolica* L.) (охороняється в ботанічних заказнику "Марксова дубина" у Немирівському районі).

Лісова рослинність у проєктованому РЛП "Середнє Побужжя" поширена порівняно невеликими масивами: поблизу сіл Гута-Шершнівська, Соколинці (урочище Красилів), Никифорівці (ур. Шилякова), Канава, Олексіївка, Сокілець, Остапківці, Марксове, Сорокодуби (ур. Салинецьке), Коржів, смт. Тиврів). Найпоширенішими видами в лісах є: дуб звичайний, граб звичайний, клен гостролистий (*Acer platanoides* L.), береза бородавчаста, ясен звичайний, липа серцелиста, дуб скельний, берест (*Vernus campestris* L.), вільха чорна (*Alnus glutinosa* (L.) Gaerth) та інші [2, 3].

Грабово-дубові ліси, або груди, приурочені переважно до підвищених елементів рельєфу. На старих ділянках вони мають двоярусні деревостани. Перший ярус складає дуб звичайний з домішкою ясена звичайного, клена гостролистого та явора. Основою другого ярусу є граб звичайний. До нього домішуються липа серцелиста, клен польовий, берест та (рідко) осика (*Populus tremula* L.), черешня (*Cerasus avium* Moench. *Prunus avium* L.), і яблуня лісова. Але найчастіше деревостани цієї формації вторинні, одноярусні, із неподільним пануванням у них граба звичайного грабові ліси. Підлісок грабово-дубових та грабових лісів формують: бруслина бородавчаста та бруслина європейська, свидина (*Theleycrania* (Dumort.) Fourr.), ліщина, глід криваво-червоний (*Crataegus sanguinea* Pall.), дерен справжній, рідше — клен татарський (*Acer tataricum* L.), шипшина собача (*Rosa canina* L.), бузина чорна (*Sambucus nigra* L.), черемха звичайна (*Radus racemosa* (Lam.) Gilib. (*Prunus racemosa* Lam.)) тощо.

Трав'яний покрив (проективне покриття 20-30%) у них утворюють: осока волосиста, о. гірська та о. парвська, яглиця звичайна (*Aegorodium podagraria* L.), безщитник жіночий (*Athyrium filix - femina* L.), зірочник лісовий (*Stellaria holostea* L.), маренка запашна (*Asperula odorata* L.), грястиця збірна (*Dactulis glomerata* L.), підлісник європейський (*Sansicula europaea* L.), веснівка дволиста, квасениця звичайна, копитняк європейський (*Asarum europaeum* L.), що виступають у відповідних асоціаціях грудів як домінанти та кондомінанти.

Діброви (дубові ліси) мають двоярусні деревостани. У першому ярусі переважає дуб звичайний. Його супроводжують ясен звичайний, береза бородавчаста (при значній кількості останньої ліси називаються сугрудки), явір. У другому, розрідженому ярусі, ростуть граб, липа серцелиста, клен польовий і к. гостролистий, в'яз гладенький (*Vernis lacvis* Pall.), яблуня лісова. Підлісок формують: терен (*Prunus spinosa* L.), клен татарський, бруслина бородавчаста і б. європейська, бузина чорна, ліщини, рідше такі середземноморські види як дерен справжній, гордовина, скуппія, свидина. У складі трав'яного покриву до домінантів та кондомінантів належать осока волосиста й о. гірська, гравілат річковий (*Geum rivale* L.), безщитник жіночий, фіалка запашна (*Viola odorata* L.), яглиця звичайна, конвалія травнева (*Convallaria majalis* L.), ожина сиза (*Rubus caesius* L.), купина широколиста, копитняк європейський, медунка темна тощо [4, 12].

Для проектованого РЛП “Середнє Побужжя” характерні дубові ліси свидиново-гірськоосокові та ліщиново-гірськоосокові. Вони приурочені до борових терас Південного Бугу. Часто вони мають вік 80-100, 95-125 і 160-200 років. Такі ліси збереглися в урочищах "Самчинське" та "Марксова дубина" у Немирівському районі, а також у заказнику - "дачі" місцевого значення: "Брацлавська" (Немирівський район).

На території регіону охороняються занесені до Зеленої книги України типові асоціації дубового лісу з дуба звичайного свидиново-гірськоосокового і дуба звичайного свидиново-парвськоосокового.

Збереженню тут підлягають групи рідкісних асоціацій дубових лісів з дубу звичайного ліщинових. Це старі ділянки лісів з переважанням у травостоях осоки волосистої, конвалії травневої, яглиці звичайної, зірочника лісового, звичайних бореальних видів — квасениці звичайної та веснівки дволистої, які знаходяться на південній межі ареалу і рідкісних середземноморських видів — осоки парвської та горобейника пурпурово-голубого (*Lithospermum purpureo-caeruleum* L.).

Статус рідкісних мають також асоціації грабово-дубового лісу волосистоосокового і грабово-дубового лісу яглицевого. Це старі ділянки середньоєвропейських лісів, які ростуть на Середньому Побужжі. Східна межа її доходить до Лівобережжя, а південна співпадає з межею із степовою зоною [15].

Субори — соснові ліси звичайнодубові. Деревостани їх двоярусні. У першому ярусі — сосна звичайна, інколи береза бородавчата, у другому — дуб звичайний. Підлісок складають бруслина бородавчата і б. європейська, дрік красильний (*Genista tinctoria* L.), зіновать руська, горобина звичайна (*Sorbus auscuparia* L.), крушина ламка (*Frangula alnus* Mill.) *Phamnus frangula* L.), бузина чорна та інші. У трав'яно-чагарничковому ярусі — орляк звичайний, веснівка дволиста, суниці лісові (*Fragaria vesca* L.) тощо [12].

Вільшняки — одні з корінних рослинних угруповань заплави Південного Бугу. Утворені вони в основному вільхою чорною і лише зрідка вільхою сірою (*A. incana* (L.) Willd.). За складом деревостану розрізняють чисті чорновільшняки у складі яких домішка інших порід і чагарників незначна, та складні, із значною домішкою інших деревних порід і добре розвинутим підліском. Більш поширені чисті чорновільшняки. Вільшняки часто зустрічаються на заболочених та перезволожених ділянках. Як правило, вони приурочені до заплав річок та понижень із високим заляганням ґрунтових вод.

Лучна рослинність на території середньої течії Південного Бугу поширена невеликими масивами і займає 11,7% її загальної площі. Відповідно до прийнятої в Україні фітотопологічної класифікації луків (М. В. Куксін, 1958) їх поділяють за розташуванням на елементах рельєфу, подібності умов росту рослин, складу травостоїв та культур технічного стану угідь. Згідно із цією класифікацією (більш прийнятною для географів) серед лучних угруповань лісостепу виділяють: степові і лучні пасовища на схилах балок, низинні луки, низинні болота, заплавні луки середніх і великих річок, заплавні луки малих річок і балок.

До степових елементів відносяться: горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.), зіновать руська (*Cutisus ruthenicus* Fisch.), келерія струнка (*Koeleria gracilis* Pers.), костриця борозниста (типчак) (*Festuca Sulcata* Hack.), молочай несправжньо-хрящуватий (*Euphorbia glareosa* M.B.), осока гірська (*Carex montana* L.) і о. низька (*C. humulis* Leyss.), тимофіївка степова (*Phleum phleoides* L.), чина паннонська (*Lathyrus parmonicus* (Kremer.) Carcke.), шавлія поникла (*Salvia nutans* Czern.) тощо.

Рослинність степових і лучних пасовищ на схилах балок, у значній мірі, визначають умови середовища. На більш вологих і прохолодніших північних схилах поширені: костриця червона (*Festuca rubra* L.) і к. борозниста (*F. Sulcata* (Hack.) Nym), тонконіг вузьколистий (*Poa anqustifolia* L.), келерія струнка (*Koeleria cristata* L.), мітлиця тонка (*Agrostis tenuis* Sibth), пирій повзучий (*Agropurum repens* (L.) Beauv.), куничник наземний (*Calamagrostis epigeios* (L.) Roth.), конюшина лучна (*Trifolium pratense* L.), к. повзуча (*T. repens* L.), лядвенець рогатий (*Lotus corniculatus* L.), люцерна жовта (*Medicago falcata* L.), л. хмелевидна (*M. lupulina* L.), чина лучна (*Lathyrus pratensis* L.) багато різнотрав'я [14, 15].

На сухих південних схилах ростуть тонконіг бульбистий (*Poa bulbosa* L.), т. однорічний (*P. annua* L.), костриця борозниста, осока рання (*Carex praecox* Schreb.), деревій звичайний (*Achillea millefolium* L.), полин австрійський (*Artemisia austriaca* Jacq.), шавлія степова (*Salvia tesguicola* Klok. et Pobed.), чебрець український (*Thymus ucrainicus* (Klok. et Schost.) Klok) та ч. звичайний (*Th. Serpullum* L.), очиток їдкий (*Sedum acre* L.), молочай лозяний (*Euphorbia virgata* Waldst. et Kit.) та інші [12].

До втручання людини значна частина гранітних відслонень була заліснена лісовими формаціями скельних дібров, корявими та низькорослими, надто на схилах південної та західної експозицій.

Але серед цих лісів і по стрімких скелях завжди виступали галявини з кам'янистими степами (де шар пухкої породи незначний) і специфічною рослинністю гранітних відслонень. Тепер, після знищення скелястих дібров понад Бугом знаходимо зовсім безлісі відслонення. Тепер тут поширені луковидні гранітні степи з основною формацією типчака. Зі специфічних гранітних відслонень тут трапляються тільки *Anchusa Barrelieri* і група папоротей *Asplenium Trichananes* [10].

Низинні луки в регіоні мають незначне розповсюдження і приурочені до понижень надзаплавних терас Південного Бугу. Зволожуються вони атмосферними опадами та нагічними водами, тимчасово перезволожені, часто заболочені. Основними видами, що формують травостої цих лук є: костриця східна (*Festuca orientalis* Kern.), к. борозниста, мітлиця біла (*Agrostis alba* L.), пирій повзучий, різні осоки (*Carex* L.) ситник Жерарда (*Juncus gerardii* Loisel.), лисохвіст лучний (*Alopecurus pratensis* L.), покісниця розставлена (*Puccinellia distans* (L.) Pari.) тощо [4].

Низинні болота поширені у заплаві Південного Бугу та у балках, що забезпечує їм багате мінеральне живлення і відповідно різноманітний флористичний склад. Серед рослинного різноманіття багато цінних кормових (тонконіг болотний і різнобарвний, келерія струнка, конюшина лучна і повзуча, мітлиця тонка, чина лучна, пирій повзучий, стоколос беостий, бекманія звичайна), декоративних (півники болотні, вербозілля лучне, незабудка болотна) і лікарських видів (гравілат річковий, образки болотні, калюжниця болотна, череда трироздільна) [8]. Переважає на низинних болотах осокова рослинність із домішкою бекманії звичайної (*Besmania eruciformis* L.), щучника дернистого (*Deschampsia caespitosa* L.), очеретянки звичайної (*Phalaroides arundinaceae* L.), лепешняка великого (*Glyceria maxima* (Hartm.) HoI.), сусака зонтичного (*Buttonus umbellatus*), частухи подорожникової (*Alisma plantago-aquatica*) та інших вологолюбивих рослин. Подекуди великі ділянки вкриті очеретом звичайним (*Phragmites australis* (Cav.) Trin ex. Steud.) [11]. Для деяких видів боліт виникає проблема встановлення науково-обґрунтованого сінокосіння. Так, Попович С.Ю. (1999) повідомляє, що всі мезотрофні осоково-сфагнові торфові болота необхідно викошувати через кожні два роки, а олігомезотрофні – через кожні три. Це пов'язано з накопиченням значної кількості сухої трави, що веде до збіднення видового складу трав'яного покриття, підвищення пожежної небезпеки й сприянню заліснення особливо в сухі роки.

Рослинність водойм має більш однорідні умови існування. Розміщення їх у водоймі визначається, в основному, її глибиною, яка не перевищує 0,8 м. У найближчому до берега поясі мілководних рослин поширені: сусак зонтичний (*Butomus umbellatus* L.), стрілолист звичайний (*Sagittaria Sagittifolia* L.), півники болотні (*Iris pseudacorus* L.), цикута отруйна (*Cicuta virosa* L.), частуха подорожникова (*Alisma plantago – acuatica* L.), осока пухирчаста (*Carex vesicaria* L.), осока струнка (*C. gracilis* Curt.), осока прибережна (*C. riparia* Curt.) та інші.

За поясом мілководних рослин розміщується пояс комишів з глибинами від 0,9 до 2 м, який утворюють комиш озерний (*Scirpus lacustris* L.), комиш укорінливий (*S. radicans*), рогіз вузьколистий (*Typha angustifolia* L.), ситняг болотний (*Eleocharis palustris* L.), куга озерна (*Scirpus lacustris*), очерет звичайний тощо (*Phragmites australis*), фітомаса яких досягає 8-10 кг/м³. Стебла комишу використовують для виготовлення плетених виробів (кошиків, килимів, іграшок) і як теплоізоляційний матеріал [6].

У третьому поясі (глибина 2-3 м) переважають латаття біле (*Nymphaea alba* L.), глечики жовті (*Nuphar luteum* L.), рдесник плаваючий (*Potamogeton natans* L.), р. злаколистий (*P. gramineus*), водяний горіх плаваючий (*Typha natans*), сальвінія плаваюча (*Salvinia natans*), спіродела багатокоренева (*Spirodela polyrrhiza*), плаун щитолистий та інші [11, 13].

Четвертий пояс (глибина 3-5 м) складений виключно рдесником пронизанолистим (*P. perfoliatus* L.), рдесником гребінчастим (*P. pectinatus*), рдесником блискучим (*P. lucens* L.), їжачою голівкою непомітною (*Sparganium neglectum* Beeby.) і.г. прямою (*S. erectum*), і.г. зринувшою (*S. emersum*), куширом темно-зеленим (*Ceratophyllum demersum*), і к. підводним (*Ceratophyllum demersum*), фітомаса досягає 3 кг/м³ [6].

В п'ятому й шостому поясах, розміщених у найглибших частинах водойм, розвиваються виключно водорості (найчастіше Харові – Charophyta, діатомові й зелені).

До найбільш поширених вільноплаваючих вищих водяних рослин (гіматофітів), не прикріплених коренями до ґрунту, належать ряска триборозенчаста (*Lemna trisulca*), жабурник звичайний (*Hydrocharis morsus-ranae* L.), елодея (водяна чума) (*Elodea canadensis* C. Rich.), кушир темно-зелений (*Ceratophyllum demersum*), пухирник звичайний (*Utricularia vulgaris*), пухирник малий (*U. minor*), альдрованда пухирчаста (*Aldrovanda vesiculosa*) тощо [11].

Заплавні луки Південного Бугу та його приток розміщені на підвищених елементах рельєфу заплави, переважно сухі, недостатньо зволожені, на середніх елементах — більше вирівняні, достатньо зволожені, понижених — часто перезволожені. Травостої цих лук формують: костриця овеча (*Festuca ovina* L.), келерія лучна (*Koeleria delavigei* Czern.), тонконоги (*Poa* L.), мітлиці (*Agrostis* L.) стоколос безостий (*Bromus inermis* Leyss.), грястиця збірна (*Dactylis glomerata* L.), а на вологих елементах лисохвіст лучний, тимофіївка лучна (*Phleum pratense* L.), мітлиця біла, костриця червона, щучник дернистий, конюшина гібридна (*Trifolium hybridum* L.), к. лучна, к. повзуча, багато різнотрав'я [12]. На заболочених елементах заплав поширені осоки, очеретянка, бекманія та інші види трав.

Тваринний світ

Географічне положення та біотопічне різноманіття території перспективного РЛП “Середнє Побужжя” визначають багатство його фауни.

Значне антропогенне навантаження на природне середовище призвело до значних негативних змін у видовому складі, чисельності й територіальному розподілі тварин. Деяка кількість стенобіонтних тварин зникла з досліджуваної території, що сприяло помітному збільшенню частки видів-синантропів, які добре адаптувались до антропогенних ландшафтів.

Ядро фауни складають представники лісового, водного та чагарникових комплексів при значній участі видів відкритих просторів (мешканці агроценозів, відкритих схилів ярів, балок, пагорбів), а також синантропні види.

Домінуючими типовими і більш-менш рівномірно поширеними на теренах досліджуваної території є ссавці: заєць сірий (русак), лисиця руда, білка, куниця (кам'яна, лісова), козуля європейська, плямистий олень, свиня дика, їжак, ондатра, норка європейська, річковий бобер, борсук, тхір лісовий і степовий, ховрах, хом'як, ласка, кріт, польова миша, кажани [5, 14].

Орнітофауна перспективного парку досить багата й різноманітна, особливо на лісових ділянках. Домінуючими видами в лісових масивах є: дятли (великий і малий строкатий, чорний), дрозди (чорний, співочий), синиця велика і голуба, вівчарик-ковалик, славка чорноголова, горобець польовий, соловейко східний. Звичайними видами є зяблик, вівчарик, повзик, пищуха, жулан, вівсянка звичайна, іволга, мухоловка, сойка, зозуля. Із хижих птахів відносно звичайними є канюк, яструб великий, подекуди трапляються лунь польовий, шуліка

чорний, скопа та орел-карлик. Серед синантропної орнітофауни доречно виділити ластівку (міську і сільську), лелеку білого, ворону сіру, грака, галку, горобця, соловейка, голуба сизого. Значна група рідкісних видів птахів може з'являтися на території парку під час сезонних міграцій.

Фауна плазунів і земноводних вивчена недостатньо. Відомо, що на території перспективного парку зустрічаються вуж звичайний, ящірка прудка і зелена, мідянка, яка занесена до Червоної книги України. Земноводні представлені жабами трав'яною, ставковою, озерною та гостромордою, кумкою червонопузою, ропухою сірою й зеленою, часничницею, тритонами.

В річці Південний Буг, його притоках і ставках зустрічається більше 20 видів риби. З іхтіофауни найбільш поширеними є родина коропові (cyprinidae): карась сріблястий і звичайний, товстолоб білий, гірчак звичайний, лящ синець і звичайний, бистрянкa звичайна російська, сазан європейський, лин озерний, підуст звичайний, короп звичайний, краснопірка звичайна, пічкур звичайний, верховодка звичайна, білизна звичайна, марена звичайна типова, плоскирка звичайна, вівсянка неповнолінійна, ялець головень, плітка звичайна; родина щипавкові: в'юн звичайний, щипавка звичайна; родина окуневі: йорж звичайний, окунь річковий, судак звичайний; родина щукові: щука звичайна; родина сомові: сом звичайний [5, 7].

Значна кількість хребетних тварин належить до цінних промислово-мисливських: олені, лосі, лані, кабани, козулі, лисиці, зайці, гуменник, гуси білолобі і великі, качки, лиски, курочки водяні, фазани, норці великі, пастушки, кулики, голуби та деякі інші. Сучасна фауна хребетних парку представлена такими родинami: ропухові, жаб'ячі, ящіркові, голубині, пастушкові, качині, чаплеві, зозулеві, сиворакшові, одудові, дятлові, воронові, шпакові, в'юркові, славкові, дроздові, ластівкові, кротові, землерийкові, кунячі, собачі, оленячі, зайцеві, білячі, мишині, хом'якові.

Серед рідкісних комах, які потребують охорони доречно відмітити бабок, богомола звичайного, джмелів, жука-носорога, жука-оленя, махаона, павинне око денне, жука-рогача, подалірія.

Багатовікова експлуатація фауністичних ресурсів призвела до їх збіднення. Сьогодні до списку тварин, які підлягають охороні віднесений: бобер звичайний, лось європейський, тхір степовий, видра річкова, сліпак подільський, кібчик, велика і мала сіра чапля, скопа, гуска сіра, лелека чорний, лебідь шипун, деякі види качок, гадюка степова, полоз лісовий, значна кількість комах та інші.

Висновки. Подальші наукові дослідження, спрямовані на створення регіонального ландшафтного парку “Середнє Побужжя” в межах Східного Поділля дозволить охороняти й примножувати генетичне, популяційно-видове, таксономічне, ценотичне, флористичне, фауністичне й екосистемне різноманіття (також різноманіття індивідуальних організмів за віком, життєвим станом та статтю), проводити ефективні дослідження, спрямовані на розробку (екологічно грамотних та економічно виважених) заходів, що забезпечували б функціональну стійкість екосистем будь-якого регіону. Сьогодні необхідно проводити роботи з інвентаризації й бонітування екосистем за багатством й різноманіттям живого на системно-структурному рівні біотичних угруповань, здійснювати структурно-біологічний моніторинг, прогнозувати можливі зміни в структурі біоти, які дозволяють скласти уяву про відхилення від норми, виконувати моделювання (на основі передових інформаційних та інноваційних технологій) екосистемних процесів, здійснювати їх управління та розробляти наукові підходи для регіонального ефективного природокористування. Все це потребує збереження еталонних (репрезентативних) ділянок (типових, рідкісних, зникаючих, унікальних, цінних екосистем) з наявним багатством флори й фауни, які б служили невичерпним джерелом для біотичного відновлення (частково) деградованих ландшафтів.

Література

1. Артюшенко А.Т. Растительность лесостепи и степи Украины в четвертичном периоде. – К.: Наукова думка, 1970. – 234 с.
2. Денисик Г.І. Антропогенні ландшафти Правобережної України. - Вінниця: Арбат, 1998. - 289 с.
3. Денисик Г.І. Природнича географія Поділля. - Вінниця: ЕкоБізнесЦентр, 1998. - 184 с.
4. Заповідне Поділля: Краєзнавчі нариси /За ред. Денисика Г.І., Любченка В.Є.: “Видавництво “Тезис”, 2000. – 104 с.
5. Заповідні об’єкти Вінниччини. – Вінниця: Велес, 2005. – 104 с.
6. Мудрак О.В. Водно-болотні угіддя Вінницької області – резервати збереження біорізноманітності //Агроекологічний журнал. – К.: Нора-друк. – 2005. – №1. – С. 22 – 30.
7. Мудрак О.В. Екологічні та соціальні чинники створення національного природного парку “Подільське Полісся” //Вісник Державного агроекологічного університету. – Житомир. – 2005. – №1. – С. 245-252.

8. Мудрак О.В., Поліщук В.С., Ворона Є.І., Осадчук І.С. Природно-заповідна мережа Вінницької області та шляхи її оптимізації //Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. – Випуск 12. – Вінниця, 2002. – С. 50-67.

9. Осичнюк В.В. Флористичні особливості проектованого РЛП “Середнє Побужжя” в зв'язку з ботаніко-географічним районуванням //Український ботанічний журнал. – 1960. – Т. 17. – № 3. – С. 382 - 390.

10. Пачоский И. Основные черты развития флоры Юго-Западной России. – Херсон, 1910. – 430 с.

11. Романенко В.Д. Основи гідроекології: Підручник. – К.: Обереги, 2001. – 728 с.

12. Середнє Побужжя /За ред. Г.І. Денисика. – Вінниця: Гіпаніс, 2002. – 280 с.

13. Червона Книга України: Рослинний світ /Відп.ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко. – К.: “Українська Енциклопедія” ім. М.П. Бажана, 1996., 608 с.

14. Чопик В.И. и др. Редкие и исчезающие животные Украины. – К.: Наукова думка, 1988. – 254 с.

15. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Дубовые леса Подолии //Ботанічний журнал АН СССР, 1971. – № 55. – С.4 - 12.

В статье проведена характеристика флористического и фаунистического разнообразия перспективного регионального ландшафтного парка “Среднее Побужье” на территории региона Восточное Подолье

UCC 574:631.911

Characteristics floristic and faunistic diversity of creation the regional landscape park “Serednye Pobuzhzhya ”

V.M. Volovyk, master of geographical science, Vinnytsia state pedagogical university named after M. Kotsyubynsky

O.V. Mudrak, master of agricultural science, doctorant NAU

In the article determination characteristics floristic and faunistic diversity representative areas regional landscape park “Serednye Pobuzhzhya”.